

99. Jäders kyrka, Östra Rekarne hd.

Pl. 47.

Litteratur: Österberg, Beskrifning af Jäders socken och kyrka, ms, s. 62, teckn. 19; S. Lindqvist, ATS. 22: 1, s. 35, avbildning s. 35.

Stenen upptogs vid golvomläggning i stora dörren mellan kyrkan och vapenhuset år 1863. S. Lindqvist betecknar denna häll av blå kalksten som en långsidohäll i en gravkista och beskriver den sålunda: »Det har varit en avlång häll av 75 cms bredd med ena långsidan rätlinigt tillhuggen och den andra rå. Relieferningen är inpressad mellan den raka kanten och en därmed parallell 30 cm lägre löpande linje, varför hälften kunnat nedgrävas i jorden.» Österberg säger stenen vara »af hård tålgstens art».

Hällen har brustit i tre stycken, av vilka ett utan ornament vid Lindqvists besök var förlorat. En fyrkantig grund grop har kanske inhuggits för att begagna hällen som underlag för en träpelare, av vars tryck stenen brustit.

100. Jäders kyrka, Östra Rekarne hd.

Pl. 47.

Litteratur: S. Lindqvist, ATS. 22: 1, s. 106, avbildning.

Stenen är utan runor men skulpterad med ett djur i upphöjt arbete av samma skaplynne som på runstenar.

Stenen sitter infäst i södra långhusmuren nära Sö. 98 (limpan). Ämnet är flintrik granit, likt »limpan», längd 55 cm, största bredden i storändan 27 cm, i lilländan ovan djurets öra 22 cm.

101. Ramsundsberget, Mora, Jäders sn, Östra Rekarne hd.

Pl. 48.

Litteratur: Ransakn. 1667—84; O. Rudbeck, Atlantica III, Upps. 1698, s. 22, fig. 23 (rätt läst, C. Säve); J. Peringskiöld, Mon.; Brocman, Sagan om Ingvar Vidtfarne. Stockh. 1762, s. 121; D 8vo 63; C. Säve, Sigurdsristningarna å Ramsunds-berget och Göks-stenen, Stockholm 1869 (inträdestal i Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad. 1868); II. Schück, Svensk Litteraturhistoria, I, Stockholm 1890, s. 56 f.; C. G. Österberg, Beskr. öfver Jäder socken, s. 85, teckn. nr 20; H. Schück, Illustrerad Svensk Litteraturhistoria, Stockholm 1896, s. 46, avbildn. s. 43; d:o, Studier i nordisk litteratur- och religionshistoria I, Stockholm 1904, s. 187 f.; A. G. Lundborg, Sundby socken, Motala 1904, s. 28 ff.; S. Lindqvist, Ramsundsbron vid Sigurdsristningen och en storbondesläkt från missionstiden i Fornvännen 1914, s. 203 ff.; S. H. Adlersparre, Omkring Sigurdsstenarne i Personhist. Tidskr. 1916.

Ristningen »finnes å den alldeles släta och jämna, omkring 30 grader mot våglinien lutande sidan af ett fast berg invid Ramsundet (hvilket vattendrag till hela sin längd

nu kallas Jäders- och Sundbyån) i Sjövikshagen under Mora by i Jäders socken af Öster-Rekarne härad, ej långt från den gent över liggande gamla herregården Sundbyholms park» (C. Säve, Sigurdsristningarna s. 6). C. Säve föreslår, att detta berg skall kallas Ramsundsberget. Brocman (anm. till Ingvar Vidtfarnes saga, s. 122) har omkring 1760 hört höjden benämnas Skeviks backe (D 8vo 63). Nu ligger villan Ramsund mitt emot ristningen västerut. Ristningen ligger c:a 50 steg öster om den väg, som leder förbi den och tager av från vägen till Sundbyholm, något innan man nått detta gods.

På ristningens högra sida börjar ristningen 70 cm från den gräsbeväxta marken, på vänstra sidan 3,40 m. Ristningens längd är 4,70 m. Ristningen är nu hägnad med en järnstång ovan och nedan, uppburna av järn.

Inskriften är följande:

siripr : kiarpi : bur : posi : mupir : alriks : tutir : urms : fur : salu : hulmkirs : fapur : sukrupar buata : sis .

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75

Översättning: Si(g)rid gjorde denna bro, moder till Alrik, dotter till Orm, för Holmgers själ, faderns till Sigröd, sin make.

Ordet **bur**, vari dock även bistaven till **u** har en svag böjning av bistav till **R r**, måste vara felristning för **bru** »bro» och följes av 16—19 **posi**, ack. sg. f. med nasalerat *a*. Efter **fur** finnes en tydlig övre prick, den nedre saknas, då just efter detta ord svärdet intränger i ormens kropp. Gen. **sukrupar** uppfattas av C. Säve s. 348 som ett kvinnonamn, namnet på en styvdotter till Sirid, vartill ock Schück, Studier s. 189 ansluter sig. Men redan Brocman s. 121 framställde den åsikt, som jag anser riktig och framställt i artikeln *Sigurdsristningar* i Nord. fam.-bok, nämligen att gen. **sukrupar** är namnet på Sirids man och gen. **hulmkirs** alltså på hennes svärfar. Lindqvist anser visserligen gen. **sukrupar** som mansnamn, då han s. 218 översätter det med »Sigröds», såsom även jag uppfattat detsamma, men anser dock denne som Sigrids styvson och Holmger som hennes make.

Mot att Holmger skulle vara Sigrids man talar i främsta rummet det stora avståndet mellan detta namn och **buata : sis** »sin make», vilket upptages av Holmgers tilläggsord »Sigröds faders». I andra inskrifter brukar uppgiften om den avlidnes förhållande till den, som låtit rista inskriften, föregå andra uppgifter om honom, jfr Sö. 8 Nybble (B. 717, L. 729), Sö. 179 Gripsholm, Sö. 3 Vänga, Sö. 31 Nora, Sö. 84 Tumbo, Sö. 97 Jäder, Sö. 237 Söderby malm, Sö. 254 Sundby, Sö. 280 Botkyrka, L. 1629, Sö. 290 Öster Bröta, Sö. 295 Uppinge, Sö. 299 Fågelsta, Sö. 325 Tynäs. Av Sö. 106 Kungshället framgår, att Sirid förut varit gift med Spjut, som vunnit ära i härnad västerut, det är detta förnäma gifte, hon berömmar sig av genom att kalla sig Alriks moder jämte sin egen höga börd som Orms dotter. Sammaledes framhåller Ginnlög sin börd å B. 267, L. 312, D. I, 1 Bro genom att kalla sig **hulmkis tutir**, och det är därför icke sannolikt, att Holmger, som säkerligen är densamme i båda inskrifterna, behövt berömmelsen att vara Sigröds fader, helst han enligt Bro-stenen synes haft en än mera berömd son i Göt, jfr ock Sö. 14 Gåsinge. Det torde ock behöva styrkas, att en fader berömmar sig av frändskapen till sin son, varemot det omvända ofta förekommer. Om däremot Holmger är Sirids svärfar är det naturligt, att Sirid uttrycker hans förhållande till sig genom upplysningen »fader till Sigröd, sin make».

Utom Bro-stenen anför C. Säve s. 29 noten ännu ett par inskrifter, där man finner namnet å en **hulmkir**, stående i en nära släktskap med en **sikrupr** och en **sukrupr**, nämligen B. 370, L. 80, D. I, 148 Ingle, Tibble sn och B. 1128, L. 493, D. II, 138 Husby, Markim sn. Då L. 493 börjar **hulmkir** × **auk** × **sikrupr** × **paia** . . äro dessa namn antagligen att uppfatta som kvinnonamnet Holmgärd och mansnamnet Sigröd.

På Ramsundsberget skrives gen. **sukrupar**, L. 318 Bro **sukrupar**, L. 493 Husby nom. **sukrupr**, i alla tre fallen alltså med **u** i första leden, som synes tyda på *y*, alltså labialomljud av *i* måhända genom att *f* i det ursprungliga **Sigi-freþur* övergått till *v* som i *Sigvastr* för *Sigfastr* och verkat omljud vid sitt bortfall. Enligt Lind förekommer fvn. *y* understundom i namnet Sigrid av **Sigi-friþia* och i *Sygurðr*.

Förekomsten av mansnamnet Sigröd, vars förstadium överensstämmer med Sigfrid, namnet på Sigurd Favnesbane hos de västgermanska folken, synes giva en möjlighet att förklara anbringandet av bilder ur Sigurd Favnesbanes saga på Ramsundsberget. Den här förekommande Sigröd bör vara uppkallad efter en avliden med detta namn, och om detta namn oftare förekommit inom ätten, kan detta hava givit upphov åt en sägen, att

denna härstammade från Sigurd Favnesbane, vilken ärofulla härkomst Sirid genom bilderna velat betyga åt sin svärfader. Detta samband mellan ristningens figurer och personer antages ock av C. Sæve s. 349.

Bilderna förklaras uppenbarligen riktigt av C. Sæve s. 342 ff. som olika händelser i sagan om Sigurd Favnesbane. Det rävlika djuret är uttern, som nedlagts av de tre gudarne Oden, Höner och Loke, men i själva verket var Otr son till Reidmar, hos vilken de gästade. I mansbot måste de stoppa upp skinnet med guld, och avbildningen framställer troligen uttern, sedan detta skett. Det var nämligen utgångspunkten för, vad sedan skedde: Reidmars två andra söner Favner och Regin krävde andel i böterna, men vägrades, Favner stack igenom sin fader med svärdet, tog allt guld och nekade Regin hans fadersarv samt lade sig på Gnitaheden i en orms skepnad. Regin, som var skicklig smed, uppfostrade Sigurd Favnesbane, smidde svärdet Gram åt honom och eggade honom att döda Favner. Till höger om uttern är Regin avbildad, i det han värmer ämnet till svärdet Gram över lågan, vänstra handen lyfter han mot pannan kanske för att torka svetten, tång, städ, blåsbälg och hammare synas till vänster om honom i smedjan. Motsvarande figur på Sö. 324 Gök-stenen, som håller en hammare i handen, visar enl. C. Sæve s. 344 not, att denna bild verkligen är Regin och icke Sigurd, stekande hjärtat, såsom Schück, *Stud.* s. 209 noten, antager. Regins slutliga öde är framställt genom kroppen och det avhuggna huvudet längst till vänster, alltså i sammanhang med övriga bilder, som avse Regin, ehuru hans dråp först skedde efter det för övrigt avbildade. Bättre skulle dock bildernas ordningsföljd överensstämma med händelsernas, om man antog den halshuggne vara Reidmar, vars dråp gav upphov till de följande händelserna. Enligt Volsunga saga är det dock Regin som dödas genom att huvudet avhugges, medan det om *Hreiðmarr* blott säges, att Favner dräper honom, utan att sättet närmare angives. Bilden under ormslingan visar, huru Sigurd satt i en grop, över vilken Favner skred till vatten, och stack svärdet till hjärtat på honom. Fåglarna i trädet rådde Sigurd att även döda Regin, som annars skulle hämnas sin broder på honom, och vid trädet står Sigurds häst Grane bunden, på vilken han klövjade Favners skatter men som ej ville gå, förrän ock Sigurd steg på ryggen på honom. I *Reginsmål* säges, att Favner stack sin fader med svärdet under sömnen.

I uppsatsen *Sigurdsristningar i Stud. i nord. litteratur- och religionshistoria* I, 172 ff. granskar H. Schück alla de bildliga framställningar, som antagits avse Sigurd Favnesbans saga, och förklarar deras tillkomst så, att de och sagan lånats från till Norden införda engelska, vävda tapeter, varmed gästabadssalarna voro prydda, samt anför ur Flateyrbok III, s. 244, hurusom konung Olov den helige uppmanade Torfinn skald att dikta om det, som var avbildat på väggbonaden, vilket vid eftersyn befunns just vara, hur Sigurd besegrade Favner.

Återstoden av den bro, som inskriften omnämner, har undersökts av S. Lindqvist, som redogör därför i uppsatsen *Ramsundsbron vid Sigurdsristningen och en storbondesläkt från missionstiden* i Fornvännen 1914. Undersökningen ger vid handen, att det av Sirid bekostade arbetet på en trafikled över Ramsundet omfattade följande åtgärder:

1. byggande av en c. 65 m lång träbro med 5 m långa landfästen av sten över ett c. 3 m djupt vatten;
2. sannolikt ordnande av en vägbank av c. 60 m längd över sankmark väster om bron;
3. vägröjning och mindre jordpåfyllnader mellan den eventuella banken och bron samt å omse sidor dessa med anslutning till förutvarande vägar. Östra landfästet till bron vidtager strax n.v. om runristningen, det västra är beläget inom Ramsunds gamla trädgård. Av undersökningen framgår, att Mälarens yta c. 1040 vid Ramsundsberget stod 4,5—5 m över nutida havsytan.

102. Vävle, Jäders sn, Öster Rekarne hd.

Pl. 48. Pl. 7: B. 743.

Litteratur: B. 743; L. 983; J. Peringskiöld, Mon.; Österberg, Beskr. öfver Jäders socken och kyrka, s. 115, teckn. 48.

J. Peringskiöld angiver runstenens plats vara: »Öfre Wäflebyn i giärdet». Österberg säger, att den stod »fordom inom en cirkelrund stensättning ut i åkern 126 fot (37,49 m) nordvest om 10—232678. *Södermanlands runinskrifter.*